

BARGNING MORFOLOGIK VA ANATOMIK TUZILISHI VA XILLARI

Andijon davlat pedagogika instituti tabiiy
fanlar fakulteti biologiya yo'nalishi
103-guruh talabasi **Ummataliyeva Farangiz**

Annotation: The inner and outer structure of the leaf is described in this article of the Uzbek-T The leaf is the main part of plants, in which photosynthesis and other processes take place. This process will prevent the leaf from overheating.

Аннотация: Внутреннее и внешнее строение листа описано в этой статье Лист является основной частью растений, в которых происходит фотосинтез и другие процессы. Этот процесс предотвратит перегрев листа.

Keywords: leaf, metabolism, photosynthesis, leaf plate, transpiration

Ключевые слова: лист, обмен веществ, фотосинтез, листовая пластина, транспирационные

O'simliklarda barglar katta ahamiyatga ega bo'lib, o'simlikning katta sathini tashkil etadi. O'simlikdagi yashil barglarning asosiy vazifasi fotosintez, transpiratsiya [suv bug'latish], gazlar almashinuvi va ayrim hollarda ko'payishdan iborat. Barg yassi shaklga ega uning ustki va ostki tomonlari dorzoventral [lot. Dorzo-orqa, venter-qorin] tuzilgan. Suv transpiratsiya [suv bug'latish] tufayli poya orqali yuqoriga ko'tarilib turadi va shu sababli o'simliklardagi tirik hujayralar suv bilan taminlanib turgor holat saqlanib turadi. Bundan tashqari transpiratsiya jarayoni o'simliklarni qizib ketishdan saqlaydi. Barg sathini ortishi yorug'likni ko'proq tushishiga, gazlar almashinuvini kuchayishiga va suvni bug'latishga bo'lgan moslanishdir. Bu moslanish uzoq davom etgan evolutsiya jarayonida o'simliklarni muhitga moslanishi natijasida paydo bo'lgan. Yetilgan tipik barg uch qismdan; barg [plastinkasi, barg bandi va barg asosi [tag qismidan] iborat]. Kuzga to'kiladigan barglar plastinkasining eng ahamiyatli tomoni shundan iboratki, u yassi shaklda, dorzoventral tuzilishda bo'lib, uning o'sishi cheklangan. Bargning katta kichikligi har xil, eng yirik barg "rafiya" deb atalgan, patsimon bargli daraxtlarda 15-20metrgacha boradi. Janubiy Amerikaning tropik qismida ayniqsa, Amazonka daryosi havzalarida ko'p uchrab turadi. Viktoriya regiya

“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC INNOVATIVE RESEARCH”

Volume 11. November 2024

bargning diametri 2 metrgacha, eng kichik barg volfiyada bir necha sm gacha yetadi xolos.

Barglarning asosiy vazifasi asosan fotosintez, transpiratsiya, gaz almashinish. Bu jarayonlar asosan barg plastinkasida sodir bo‘ladi. Barg plastinkasi bilan barg asosi o‘rtasida barg bandi joylashgan. Uning shakli slindirsimon, yassi, uzun [yong‘oqda], qisqa [tolda] bo‘ladi. Novdaga bandlari orqali birikkan barglar bandli barglar deb ataladi. Bargning fotosintez qiladigan sathi yaproqning shakli va kattaligiga bog‘liq. Yaproqning yassi bo‘lishi bargning fotosintez qiladigan yuzasi sathini oshirib beradi. Barglar oddiy va murakkab bo‘lib turli xil tuzilishga ega. Oddiy barg bandida bitta, murakkab barg bandida bir necha yaproq joylashgan bo‘ladi. Oddiy barg yaprog‘ining shakliga ko‘ra yumaloq, tuxumsimon, nashtarsimon, to‘g‘ri chiziqli, ninasimon, yuraksimon, doirasimon va boshqa xillarda bo‘ladi. Qirrasini tuzilishiga ko‘ra tekis qirrali, tishli, kungurali. 1mm² barg yuzasida og‘izchalar soni 40dan 500gacha, bazan undan ham ko‘proq bo‘lishi mumkin. Ko‘pgina o‘simliklarda esa bargning asosi tarnovga o‘xshab kengaygan bo‘lib poyani bir qismini o‘rab oladi va barg navi yoki barg g‘ilofi deb ataladi. Barg g‘ilofi bir urug‘ pallali [bug‘doydoshlarda] va ba‘zi ikki pallali [ziradoshlarda] uchraydi. Barg g‘ilofi tiniq, shaffof parda [po‘stli] li yoki qo‘ng‘ir, kulrang bo‘lishi mumkin. Ko‘pchilik o‘simliklarda barg bilan poyaning qo‘shiladigan joyida ya‘ni barg bandini asosida bir juft alohida o‘simtalar chiqadi, bularga yon bargchalar deyiladi.

Yon bargchalarning shakli pardaga, qobiqqa, mayda-mayda bargchalarga qiltanoq va ba‘zan haqiqiy barglarga o‘xshaydi. Yiriklashgan yonbargchalar fotosintez vazifasini bajaradi [masalan, no‘xat astragaldoshlarning ko‘pchilik vakillarida uchraydi]. Barg shakllari. Barglar har xil shakllarda bo‘ladi. Barg oddiy va murakkab xillarga bo‘linadi. Barglarning tomirlanish sistemasi; O‘simliklarda barg plastinkasining tomirlanish sistemasi barg bandi va poyaga ketadigan nay, tola bog‘lamlaridan iborat bo‘lib ular orqali suv, mineral tuzlar va organik moddalar harakatlanadi. Suv va mineral tuzlar barglardagi hujayralarga tomon, organik moddalar esa doimo barglardagi hujayralardan poyaga tomon harakat qiladi. Tomirlanish sistemasi barg plastinkasida har xil; dixotomik, parallel yoki yoysimon va panjasimon yoki to‘rsimon shaklda bo‘ladi. Geterofiliya [yunon. Geteros-turlicha, har xil, fillion-barg]-biror o‘simlik novdasidagi yoki poyasidagi barglarni har xil shaklda bo‘lishiga gterofiliya deb ataladi. Bu ayniqsa suvda o‘svuchi o‘simliklarda ko‘tarqalgan chunki, ularni suv ostidagi barglari qirqilgan yoki uzun lentasimon bo‘lsa, suvning yuzasidagi

barglari butunlay boshqacha shaklda bo‘lishi bilan farq qiladi [suv ayyiqtovoni, o‘q barg]. Ekologik sharoit tasirida hosil bo‘ladigan geterofiliya hodisasini xonalarda o‘stirildigan Avstraliya akatsiyasi misolida ko‘rish mumkin. Namlik yetarli bo‘lganda unib chiqqan o‘simtaning urug‘pallalaridan keyin rivojlangan juft patsimon barglari, fillodiy [yunon. Fillion-barg , eydos-qiyofa] deyiladi va bargga o‘xshagan keng barg bandida hosil bo‘ladi. Geterofiliya tut, evkalipt, yovvoyi nok kabi quruqlikda o‘sovchi o‘simliklarda ham ko‘rinadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. w.w.w.arxiv.uz
2. “Botanika [morfologiya, anatomiya, sistematika,geobotanika] Икромой М. И. ва бошқалар И37 Ботаника. Ўсимликлар морфологияси ва анатомияси: Олий ўқув юртлари талабалари учун дарслик/Муаллифлар: М. И. Икромой, Х. Н. Нормуродов, А. С. Юлдашев. — Т.: «Ўзбекистон»,2002. -3 3 3 б.

Research Science and
Innovation House